TEATR POLSKI W POZNANIU

SEZON

1991/1992

DYREKTOR
Grzegorz Mrówczyński

ZASTĘPCA DYREKTORA
Norbert Sobczak

ZE ZBIORÓW
Działu Dokumentacji ZG ZASP

Ionesco Eugène (Slatina 1912). Syn Rumuna i Francuzki, wychowany we Francji aż do trzynastego roku życia, poznał francuski jako swój pierwszy język. Później powrócił wraz z rodzicami do Rumunii, gdzie skończył studia, pracował jako nauczyciel francuskiego i rozpoczął karierę literacką w Bukareszcie. Mając dwadzieścia siedem lat, już żonaty, przybył do Francji, aby pisać pracę doktorską, i tutaj już pozostał.

W szkicu *Doświadczenia z teatru*, opublikowanym w zbiorze *Notes et contre-notes*, Ionesco wyjaśnia, dlaczego tak późno zajął się teatrem. Interesował się wszystkimi dziedzinami sztuki – z wyjątkiem tej jednej, beznadziejnie zaplątanej w próby naśladowania rzeczywistości. Kiedyś wszakże, zafrapowany komicznym kontrastem między banalnością wypowiadanych zdań a uroczystm tonem lektorów ze znanych płyt do nauki angielskiego, z których się uczył, Eugéne Ionesco zdecydował się napisać dla uciechy przyjaciół, „antysztukę", której tytył – *Łysa śpiewaczka (La Cantatrice chauve)*, nie mający nic wspólnego z treścią, został wybrany całkiem przypadkowo spośród aktorskich pomysłów w trakcie prób. Ten antyteatr przeciwstawiał się pseudonaturalności teatru bulwarowego, łamiąc jednocześnie kartezjańską logikę akcji, psychologiczną prawdę postaci i zawartość znaczeniową języka. Ów praodystyczny teatr doprowadza codzienny frazes do granic absurdu, powoduje istne „załamanie rzeczywistości". Ionesco uważał wtedy, że napisał „coś w rodzaju tragedii języka". W słynnej już wypowiedzi stwierdził: „Nigdy nie pojmowałem rozróżnienia, jakie czyni się między komizmem i tragizmem. Komizm – jako przeczucie absurdalności – wydawał mi się zawsze bardziej rozpaczliwy niż tragizm. Komizm nie oferuje żadnego wyjścia".

Pierwsze sztuki Ionesco – *Łysa śpiewaczka* (1950), *Lekcja (La Leçon* (1951) – były wystawiane w małych salkach lewobrzeżnego Paryża (Poche-Montparnasse, Huchette, Noctambules), przez ubogich reżyserów (Nicolas Bataille, Jean-Marie Serreau, Marcel Cuvelier), z mało podówczas znanymi aktorami i dla publiczności niezbyt licznej, a przy tym często wrogiej. Jego niewątpliwie najlepsza sztuka, *Krzesła (Les Chaises)* była w 1952 roku grana w niemal zrujnowanej sali (Lancry). Jednakże następne utwory Ionesco – *Victimes du devoir (Ofiary obowiązku,* 1953), *Amadeusz albo jak się go pozybć (Amédée ou Comment s'en débarasser,* 1954), *Kubuś czyli uległość (Jacques ou la Soumission,* 1955) – zdobywały już coraz szerszą i coraz przychylniejszą publiczność.

W 1956 roku Jacques Mauclair zrealizował nową wersję *Krzeseł* w Studio de Champs-Èlysées. Pod wpływem entuzjastycznego artykułu, Jean Anuilha, bynajmniej nie uwielbianego przez miłośników Ionesco, czytelnicy „Le Figaro" ruszyli do szturmu na ten mały teatr. W ten sposób szersza publiczność poznała szyderczą twórczość Ionesco, której jeszcze jednym pięknym przykładem był *Nowy lokator (Le Nouveau Locataire,* 1957).

Wtedy właśnie teatr Ionesco zaczął gwałtownie ewoluować. Mniej absurdalny, mniej komiczny, bardziej obciążony treściami filozoficznymi i moralnymi, dążącymi do większej zrozumiałości – zbliżył się on do tegoż teatru tradycyjnego, z którego przedtem szydził. *Morderca nie do wynajęcia (Tueur sans gages* – prapremiera w teatrze Récamier 1959) był pierwszym przejawem tego nowego stylu, który zdaniem jednych, stanowi doskonałe spełnienie talentu Ionesco, a zdaniem innych, przeciwnie, oznacza utratę wszystkiego, co decydowało o jego oryginalności i wartości. Nikt nie kwestionuje jednak szczerości autora, przerażonego absurdalnością, złem, śmiercią, mrocznością

EUGÈNE IONESCO

KRÓL UMIERA CZYLI CEREMONIE

Przełożył Adam Tarn

Bérenger I, król – WOJCIECH SIEDLECKI
Królowa Małgorzata, pierwsza małżonka króla Bérengera – IRENA DUDZIŃSKA
Królowa Maria, druga małżonka króla Bérengera – MAŁGORZATA MIELCAREK
Lekarz, który jest zarazem chirurgiem, katem, bakteriologiem, astrologiem – JANUSZ STOLARSKI
Julia, pokojówka, pielęgniarka – MARIA SKOWROŃSKA
Strażnik – JÓZEF JACHOWICZ
Śpiewaczka – KATARZYNA TERLECKA

Reżyseria: JACEK BUNSCH
Scenografia: JADWIGA MYDLARSKA-KOWAL
Przygotowanie wokalne: Wanda Jakubowska
Asystent reżysera: Janusz Stolarski
Inspicjent, sufler: Krystyna Krajan

Premiera: Scena w Malarni, 10.11.1991 r. o godz. 19.00

świata. Toteż postać, podejmująca się obrony godności ludzkiej – Béranger – jest zarazem poetycka i wzruszająca.

Trudno już jednak powiedzieć, czym miałby się ten teatr różnić od „teatru z tezą"; dokonana przedtem przez Ionesco demistyfikakacja frazesów obróciła się przeciw autorowi, który występując jako myśliciel, z trudem frazesów unika. Postać Bérangera pojawia się także w następnych sztukach: *Nosorożec (Rhinocéres,* 1959), *Król umiera, czyli ceremonie (Le roi se meurt ou Céremonies,* 1962), *Pieszo w powietrzu (Le Pieton de l'air,* 1963). *Król umiera* – to wzorowana na Pascalu medytacja nad śmiertelną naturą człowieka, medytacja, w której Ionesco wznosi się momentami na poziom swego mistrza. Prapremiera *Nosorożca* w Odéon-Théatre de France, zrealizowana w 1960 roku przez zespół Madelein Renaud – Jean Louis Barrault była oznaką osatecznej nobilitacji twórczości Ionesco. Sztukę tę grały najwybitniejsze teatry i najwięksi aktorzy całego świata. Od dziesięciu lat stałym przystankiem wycieczki „Paris by night" jest spektakl złożony z *Łysej śpiewaczki* i *Lekcji,* w którym znani aktorzy grają kolejno wszystkie role. W 1966 roku Comédie – Francaise powierzyła główną rolę w *Głodzie i pragnieniu (La Soif et La Faim)* swemu najlepszemu aktorowi, Robertowi Hirschowi. Nie występuje tu już Béranger, ale – jak wskazuje tytuł – sztuka aspiruje do filozoficznej głębi i odwołuje się do humanistycznych ideałów. Zdarzające się jeszcze nieprzychylne reakcje wtorkowych abonentów należy tłumaczyć raczej zacofaniem publiczności Comédie – Francaise niż jakąś awangardowością „utemperowanego" już autora. W roku 1970 Ionesco został przyjęty do Akademii Francuskiej.

Łysa śpiewaczka, Krzesła, Nosorożec – to główne etapy tej twórczości, która wstrząsnęła całą tradycją komiczną. Wiele zawdzięcza ona Alfredowi Jarry, surrealizmowi, filmom Chaplina i Braci Marx. Nie zawdzięcza niczego teatrowi bulwarowemu, który od momentu jego pojawienia się jeszcze bardziej się zestarzał. Obecność Ionesco całkowicie odebrała wiarygodność tak zwanej lekkiej komedii; autorzy angielscy i amerykańscy lepiej sobie z nią radzą niż ich francuscy koledzy.

Oglądając dziś wznowienia jego pierwszych sztuk, w miarę jak przestaje szokować ich nowość dostrzegamy, że bardziej niż do Kafki czy Henri Michaux, z którymi dosyć często go porównywano, podobny jest Ionesco de Eugéne Labiche'a, którego darzy zresztą nieskrywanym podziwem. Jego komizm nie był nigdy tak zabawny, jak właśnie w pierwszych, najkrótszych sztukach, w których autor podjął destrukcję języka. Kiedy chce on dokonać czegoś więcej, równoważy abstrakcyjne elementy swoich umoralniających historii odrobiną feerii, która nie cofa się ani przed bogactwem efektów mechanicznych (*Pieszo w powietrzu*), ani przed przepychem dekoracji (*Głód i pragnienie*). Odkąd jego komedie są wystawiane w teatrach bogatych, dostrzegamy, że sztuki Ionesco są materiałem na wielki spektakl. Zawsze zresztą w jego niezwykłych komediach mnożyły się i dominowały przedmioty. Ale w pierwszych sztukach Ionesco ta dominacja miała sens bardziej bezpośredni i bardziej niepokojący. I to pozostało w jego teatrze najlepsze; za zasłoną śmiechu, jaki ów teatr powoduje, rozwija się budzący trwogę koszmar.

[w:] Alfred Simon, Słownik współczesnego teatru francuskiego, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1979.

KIEROWNIK BIURA
OBSŁUGI WIDZÓW:
Zdzisław Buroń

KOORDYNATOR
PRACY ARTYSTYCZNEJ:
Teresa Siedlecka

REDAKCJA PROGRAMU:
Zofia Mrówczyńska

ZESPÓŁ
TECHNICZNY

KIEROWNIK
TECHNICZNY p.o.
Gabriel Martenka

KIEROWNICY
DZIAŁÓW TECHNICZNYCH:
GŁÓWNY ELEKTRYK:
Janusz Dratwa

PRACOWNIE KRAWIECKIE:
Marzanna Wesołowska
Alojzy Kaźmierczak

STOLARNIA:
Zbysław Nowicki

PRACOWNIA OBUWNICZA:
Henryk Lein

PRACOWNIA FRYZJERSKA:
Adela Wardęska

MODYSTKA:
Aleksandra Turguła

MALARNIA:
Antoni Pawlak

PRACOWNIA
DEKORACYJNO-TAPICERSKA
Eugeniusz Marszał

REKWIZYTORNIA
Wojciech Wasiński

W repertuarze:

Stanisław Ignacy Witkiewicz

SZEWCY

(reż. Jacek Bunsch, scen. Wojciech Jankowiak, Michał Jędrzejewski, muz. Krzesimir Dębski)

Bhasa

UJRZANA WE ŚNIE WASAWADATTA

(reż. Grzegorz Mrówczyński, scen. Marian Iwanowicz, muz. Grzegorz Stróżniak)

musical

Aleksander hr. Fredro

ZEMSTA

(reż. Conrad Drzewiecki, scen. Barbara Jankowska-Morycińska)

W przygotowaniu:

Michael Frayn

CZEGO NIE WIDAĆ

(reż. Grzegorz Mrówczyński, scen. Zbigniew Bednarowicz)

Kroi umiera
VM '87

KROI UMIERA
KROI
VM '87